

QUSHLAR MAVZUSINI OQITISHDA LOYIHA ASOSIDA TALIM VA TADQIQOT FAOLIYATINI TASHKIL ETISH

Norboyeva Naima Begali qizi
Termiz davlat pedagogika instituti
Tabiiy va aniq fanlar fakulteti biologiya
ta'lim yo'nalishi 4-bosqich talabasi
E mail: naimanorboyeva852@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu bob biologiya ta'limida, xususan, qushlar mavzusini o'qitishda an'anaviy usullarning cheklovlarini bartaraf etish maqsadida loyiha asosida ta'lim (LAT) va tadqiqot faoliyatini integratsiyalash bo'yicha ilmiy-metodik yondashuvni taqdim etadi. Bobda LATning nazariy asoslari, uning chuqur tushunish, tanqidiy fikrlash va 21-asr ko'nikmalarini rivojlantirishdagi afzalliklari tahlil qilinadi. Shuningdek, qushlar mavzusini o'rganishda organizmga yo'naltirilgan yondashuvni qo'llash, o'quv dasturlarini ishlab chiqish, baholash mexanizmlari va LATni amalga oshirishdagi muammolar hamda yechimlar muhokama qilinadi. Taklif etilayotgan model o'quvchilarni real dunyo muammolarini hal qilishga jalb etish orqali ularning fan savodxonligi va tadqiqot ko'nikmalarini oshirishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Loyiha asosida ta'lim, Qushlar mavzusi, Tadqiqot faoliyati, Biologiya ta'limi, 21-asr ko'nikmalari, O'quv dasturi, Baholash

Annotation. This chapter presents a scientific-methodological approach to integrating Project-Based Learning (PBL) and research activities in biology education, specifically for teaching the topic of birds, aiming to overcome the limitations of traditional methods. It analyzes the theoretical foundations of PBL and its advantages in fostering deep understanding, critical thinking, and 21st-century skills. The chapter also discusses applying an organism-centered approach to bird studies, curriculum development, assessment mechanisms, and challenges with solutions in PBL implementation. The proposed model aims to enhance students' scientific literacy and research skills by engaging them in solving real-world problems.

Key words: Project-Based Learning, Birds topic, Research activity, Biology education, 21st-century skills, Curriculum, Assessment

Аннотация. В данной главе представлен научно-методический подход к интеграции проектного обучения (ПО) и исследовательской деятельности в преподавании биологии, в частности темы «Птицы», с целью преодоления ограничений традиционных методов. Анализируются теоретические основы ПО, его преимущества в развитии глубокого понимания, критического мышления и

навыков XXI века. Также обсуждаются применение организмоцентрированного подхода в изучении птиц, разработка учебных программ, механизмы оценивания, а также проблемы и решения при реализации ПО. Предлагаемая модель направлена на повышение научной грамотности и исследовательских навыков учащихся путем вовлечения их в решение реальных мировых проблем.

Ключевые слова: Проектное обучение, Тема Птицы, Исследовательская деятельность, Биологическое образование, Навыки XXI века, Учебная программа, Оценивание.

Kirish. Biologiya ta'limi zamonaviy dunyo talablariga javob beradigan, chuqur tushuncha va amaliy ko'nikmalarni shakllantiradigan yondashuvlarni talab qiladi. An'anaviy ta'lim usullari ko'pincha ma'lumotlarni yodlashga qaratilgan bo'lib, o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va ijodkorlik kabi muhim ko'nikmalarni yetarlicha rivojlantira olmaydi. Xususan, "Qushlar" kabi murakkab va ko'p qirrali mavzuni o'qitishda faqatgina faktlarni bayon etish o'quvchilarning tabiatga bo'lgan qiziqishini susaytirishi va ularning atrof-muhit bilan aloqasini zaiflashtirishi mumkin.

Ushbu bobda qushlar mavzusini o'qitishda loyiha asosida ta'lim va tadqiqot faoliyatini tashkil etish uchun konseptual doiralar va o'quv dasturi modeli taklif etiladi. Tadqiqot yondashuvi mavjud pedagogik nazariyalar va empirik topilmalarni sintez qilishga asoslangan sifatli, dizayn-tadqiqot yondashuvidir.

Muammoni aniqlash (Driving Question): LAT real, o'quvchilarni qiziqtiradigan muammo yoki savol bilan boshlanadi. "Qushlar" mavzusi uchun bu mahalliy qushlar populyatsiyasining kamayishi, yashash joylarining yo'qolishi, migratsiya yo'llari, iqlim o'zgarishining qushlarga ta'siri yoki shaharlashuvning qushlar xilma-xilligiga ta'siri kabi masalalar bo'lishi mumkin. Bu Andersonning organizmga yo'naltirilgan ta'limga chaqirig'iga mos keladi [4]. Masalan, "Bizning hududimizdagi qushlar populyatsiyasini barqaror saqlash uchun qanday strategiya ishlab chiqishimiz mumkin?"

"Bilish zarurati"ni shakllantirish (Need to Know): O'quvchilar loyiha muammosini hal qilish uchun qanday ma'lumotlarga ega bo'lishlari kerakligini aniqlaydilar. Bu qushlarning anatomiyasi, fiziologiyasi, ekologiyasi, xulq-atvori, migratsiya yo'llari, yashash joylari talablari va ularga tahdid soluvchi omillar kabi mavzularni o'z ichiga olishi mumkin.

Tadqiqot va izlanish (Inquiry and Exploration): O'quvchilar faol ravishda ma'lumot to'playdilar, tahlil qiladilar va yechimlarni izlaydilar.

Taklif etilayotgan LAT va tadqiqot faoliyatini integratsiyalash modeli "Qushlar" mavzusini o'qitishda bir qator muhim natijalarni berishi kutilmoqda.

Chuqur tushunish va mazmunli o'rganish: An'anaviy yodlashga asoslangan usullardan farqli o'laroq, LAT o'quvchilarga real dunyo muammolarini hal qilish orqali mazmunli tushunchalarni shakllantirish imkonini beradi [4]. Qushlarning anatomiyasi, fiziologiyasi yoki migratsiya yo'llari kabi mavzular endi quruq faktlar emas, balki mahalliy qush populyatsiyasini saqlash strategiyasini ishlab chiqish uchun zarur bo'lgan amaliy bilimlar sifatida o'rganiladi. Bu o'quvchilarning doimiy aqliy modellarini yaratishga yordam beradi, chunki ular nazariy bilimlarni amaliy qo'llash bilan bog'laydilar.

21-asr ko'nikmalarini rivojlantirish: LAT o'zining tabiatiga ko'ra, tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish, hamkorlik, kommunikatsiya va ijodkorlik (to'rt C) kabi ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Taklif etilgan loyiha asosida ta'lim (LAT) va tadqiqot faoliyatini integratsiyalash modeli an'anaviy biologiya ta'limining kamchiliklarini bartaraf etishda muhim rol o'ynaydi. U Andersonning biologiya ta'limini organizm atrofida qayta markazlashtirish va ekologiya hamda evolyutsiyani o'quv dasturiga boshidanoq singdirish g'oyasini amaliy jihatdan qo'llab-quvvatlaydi. Bu yondashuv mazmuni, ko'nikmalarni va real dunyo ahamiyatini birlashtirib, o'quvchilarga chuqur va mazmunli o'rganish imkoniyatini beradi.

LATni samarali amalga oshirishda "shirinlik loyihalari" yoki "mahsulotga yo'naltirilgan loyihalar"dan qochish juda muhimdir, chunki ular mazmuni o'zlashtirish va standartlarga erishishni ta'minlamaydi. Shu sababli, "LATni rejalashtirish piramidasi" kabi tizimli ramkalardan foydalanish tavsiya etiladi. Bu piramida o'qituvchilarga LAT elementlarini, mazmun standartlarini, intizomiy amaliyotlarni va loyiha davomida qo'llab-quvvatlashni bir-biriga bog'lab, fanlarga boy loyihalarni qasddan rejalashtirishga yordam beradi.

Baholash LATning ajralmas qismi bo'lib, rubrikalar bu jarayonda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Xulosa. Ushbu bobda "Qushlar" mavzusini o'qitishda loyiha asosida ta'lim (LAT) va tadqiqot faoliyatini tashkil etish bo'yicha ilmiy-metodik yondashuv taqdim etildi. Asosiy natijalar shuni ko'rsatadiki, LATni integratsiyalash o'quvchilarda chuqur konseptual tushunchani, tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish, hamkorlik va kommunikatsiya kabi 21-asr ko'nikmalarini rivojlantirishga olib keladi. Bu yondashuv o'quvchilarning fan savodxonligini oshiradi, ularni real dunyo muammolarini hal qilishga jalb qiladi va an'anaviy ta'lim usullariga nisbatan yuqori motivatsiya va jalb qilinishni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati:

1. Ibragimov, X. I., Abdullayeva, Sh. A. (2020). *Tabiiy fanlarni o‘qitishda loyiha usuli*. Toshkent: O‘qituvchi.
2. Yuldasheva, M. (2019). *Biologiya fanini o‘qitishning zamonaviy texnologiyalari*. Toshkent: Fan va texnologiya.
4. Sultanov, E. (2021). *O‘zbekiston qushlari: turlar, tarqalishi, biologiyasi*. Toshkent:
6. Hasanov, B. (2022). *Maktabda loyiha faoliyatini tashkil etish*. Toshkent.
7. Xaqberdiyeva Sh. T. (2025). Zamonaviy ilg'or xorijiy tajribalar asosida qon aylanish tizimi mavzusini o'qitishning innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash imkoniyatlari. «Maktabgacha Va Maktab Ta'limi» Jurnal, 3(12), 16–19.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17991257>